

Školský mediátor ako odborník pri prevencii sociálnopatologických javov v školskom prostredí

Dagmar Tragalová

Mediačné centrum Poprad

mcpoprad@mcpoprad

Abstrakt

Utečenecká kríza vyvolala aj v našej spoločnosti búrlivé diskusie orientované rôznymi smermi. Na jednej strane sa vyzdvihuje potreba správať sa prosociálne a empaticky, na strane druhej sa v intenzívnych diskusiách objavujú čoraz viac radikálne a extrémistické názory na súčasný stav v Európe. Škola, ako sekundárny socializačný činiteľ, ako výchovno-vzdelávacia inštitúcia je priestor, kde sa deti zdržujú väčšinu svojho dňa a kde si formujú svoje názory, vytvárajú postoje a stotožňujú so svojimi vzormi. Možno nikdy doteraz sa tak intenzívne nevynárala potreba zadefinovať odborníka pre potreby školy, ktorý by vo výraznej miere vedel ovplyvniť komunikáciu, formovať pozitívne názory učiteľov, rodičov a detí a ukázať návod ako riešiť vzniknuté konflikty v dôsledku interkultúrneho napätia.

Kľúčové slová

Školský mediátor, škola, mediácia, rovesnícka mediácia, interkultúrny spor, xenofóbia, extrémizmus, radikalizmus

Úvod

Na Slovensku, ale aj v Európe sú sústavne prijímané dokumenty, ktoré kladú dôraz na profesionalizáciu prevencie sociálnopatologických javov. Tak ako je dobre rozpracovaná problematika delikvencie a mládeže teoreticky autormi, ktorí sa aktívne venujú prevencii patologických javov, legislatívne má úprava prevencie ešte stále veľké medzery, aj napriek niekoľkým významným zmenám v školskej legislatíve za posledné roky. Systém prevencie sociálnej patológie v školskom prostredí v zmysle platnej legislatívy je ukotvený Zákonom č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní v § 130, ktorý upravuje hlavných aktérov prevencie v školskom prostredí. Činnosť hlavných aktérov konkretizuje Zákon č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch. Prevenciu kriminality detí a mládeže legislatívne upravuje tiež Zákon č. 583/2008 Z.z. o prevencii a inej

protispoločenskej činnosti, ktorý ustanovuje organizáciu a pôsobnosť orgánov verejnej moci v oblasti prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti. Väčšiu pozornosť prevencií v školách venovala „*Stratégia prevencie kriminality v Slovenskej republike na roky 2007 – 2010*“ vo svojej prvej priorite, ktorá bola zameraná na prevenciu kriminality detí a mládeže. Priority, ktorým sa má venovať pozornosť pri predchádzaní kriminality zakotvuje dokument „*Stratégia prevencie kriminality v Slovenskej republike na roky 2012/2015*“. Vzhľadom na nárast šikanovania v školských zariadeniach bolo prijaté „*Metodické usmernenie MŠ č. 7/2006-R k prevencii a riešeniu šikanovania v školách a školských zariadeniach*“.

Príspevok v úvahách de lege ferenda stručne poukazuje na možnosti legislatívnej zmeny v oblasti prevencie sociálnopatologických javov, na zaradenie školského mediátora ako jedného z hlavných aktérov prevencie v školskom prostredí. Nato, aby sa školský mediátor stal jedným z odborníkov na predchádzanie a riešenie konfliktov vzniknutých v školskom prostredí je potrebné zdefinovať rolu školského mediátora a formulovať jeho ďalšie vzdelávanie zamerané na špecializáciu v oblasti školskej mediácie.

Cieľom príspevku je poukázať na teoretické východiska pri zavádzaní mediácie do škôl tak, aby výchovno – vzdelávací program mediácia realizovaný v jednotlivých školách a školských zariadeniach naplnil stanovené a reálne ciele programu.

Mediácia vs. Školská mediácia

Mediáciu možno definovať ako neformálny, štruktúrovaný proces riešenia konfliktov mimosúdnou cestou prostredníctvom nestrannej kvalifikovanej osoby – mediátora, profesionála s vysokoškolským vzdelaním II. stupňa, neutrálneho odborníka, ktorý je vybavený teoreticky, prakticky a kompetenčne pre vedenie mediačného procesu, v ktorom prostredníctvom správne zvolených mediačných techník prispieva k vyriešeniu vzniknutého konfliktu tak, aby zabezpečil pre obe strany konfliktu jasne formulovanú, zrozumiteľnú a prakticky uskutočniteľnú dohodu, ktorá je v súlade so zákonom a dobrými mravmi, a zároveň je prijateľná a záväzná pre všetkých zúčastnených na mediácii pri zachovaní vzájomných dobrých vzťahov smerom k budúcnosti.

Mediácie je, ale aj odborná metóda na riešenie konfliktov, ktorá pomocou školeného profesionála so špecifickými kompetenciami, komunikačnými a „mäkkými“ schopnosťami a odbornými znalosťami z odboru mediácie, pri efektívnom využívaní vyjednávacích techník upravuje vzájomne narušené vzťahy účastníkov mediácie.

Školskú mediáciu definuje väčšina autorov ako mediáciu, ktorá pomáha predchádzať konfliktom a riešiť konflikty vzniknuté v školskom prostredí, kde účastníkmi mediácie sú

učitelia, žiaci a rodičia žiakov. Školský mediátor je poväčšine mediátorom - odborníkom vyškolený zamestnanec školy alebo pedagóg. Pri programoch rovesníckej mediácie je to jeden zo spolužiakov, ktorý prešiel výcvikom peer mediácie. Cieľová skupina je teda úzko špecifikovaná. Zároveň pri definovaní školskej mediácie sa kladie dôraz na jej špecifiká. Medzi najvýraznejšie špecifiká školskej mediácie považujeme:

- menšiu štruktúrovanosť vo vedení mediačného procesu,
- väčšiu neformálnosť – sporové strany sa často poznajú a komunikácia medzi stranami a školským mediátorom prebieha neformálne,
- prvky zmierovacieho procesu – je viac zameraná na vzťahovú ako vecnú stránku sporu,
- výchovný charakter mediácie – mediácia pomáha uvedomiť si ľuďom vlastné hranice, ale i hranice druhých ľudí aj pomoc osoby školského mediátora,
- aplikovanie nadobudnutých sociálnych zručností v bežnom živote,
- pomáha odhaliť sociálnopatologické javy v školskom prostredí a ich príčiny,
- miera navrhovania riešení a obsahového zasahovania zo strany mediátora – podpora zo strany školského mediátora je prípustná,
- zameranie na nácvik sociálnych zručností – pomáha žiakom narábať so svojou impulzívnosťou a svoje silné emócie prejavovať tak, aby napomáhali k vyriešeniu konfliktu a nie k jeho eskalácii.¹

Práve uvedené rozdiely medzi mediáciou vykonávanou podľa zákona č.420/2004 Z.z. o mediácii a mediáciou vykonávanou v školskom prostredí robia školskú mediáciu výnimočnú. A práve tieto rozdiely si vyžadujú špeciálny prístup pri realizovaní školskej mediácie pod vedením odborníka – školského mediátora.

Školská mediácia

V zmysle jedinečnosti školskej mediácie ju môžeme definovať ako odbornú metódu na uľahčenie riešenia konfliktných situácií v školách a školských zariadeniach prostredníctvom školského mediátora. Cieľom školskej mediácie by malo byť rýchle a kultivované mimosúdne riešenie sporov medzi rodičmi a pedagogickými a odbornými zamestnancami školy a školského zariadenia, medzi pedagogickými a odbornými zamestnancami školy navzájom, medzi pedagogickými a odbornými zamestnancami školy a žiakmi škôl. Školskou mediáciou

¹ Spracované podľa: BEDNAŘIK, A. *Riešenie konfliktov. (Špecifiká školskej mediácie)*. Bratislava : Centrum prevencie a riešenia konfliktov, 2001, s. 1-5.

by ďalej malo dochádzať k eliminovaniu napätia medzi účastníkmi sporu, k úprave vzájomných práv a povinností vyplývajúcich zo školskej dokumentácie a školskej legislatívy, a tak dosiahnuť vyváženú dohodu, výhodnú pre všetky strany mediácie. Účastníkom školskej mediácie však môže byť aj zriaďovateľ školy pri štrukturálnych konfliktoch, samosprávne orgány školy, školský inšpektori, ale aj riaditelia rôznych škôl v pôsobnosti jedného zriaďovateľa a pod. Konflikty, ktoré najčastejšie vznikajú v školskom prostredí vychádzajú z nedorozumení, nedostatočnej informovanosti, komunikácie, z rozličných záujmov, postojov a očakávaní strán, ale aj z nedostatočnej znalosti školskej dokumentácie. Môžeme povedať, že akýkoľvek konflikt, ktorý vyústi do sporu v školskom prostredí je možné riešiť prednostne zmierlivou metódou - mediáciou.

Rovesnícka mediácia

Rovesníckej mediácii sa v súčasnosti venuje množstvo mediátorov a teoretikov. D. Bielešová uvádza, že ak ide o riešenie konfliktu medzi žiakmi navzájom, hovoríme o rovesníckej mediácii.² Školským mediátorom v rovesníckej mediácii je žiak, ktorý prešiel výcvikom rovesníckej mediácie pod vedením vyškoleného školského mediátora a profesionálneho mediátora. Rovesnícku mediáciu môžeme chápať ako rovesnícky projekt preventívnej práce realizovaný na školách. J. Ihnacik považuje peer programy venované čiastkovým témam z oblasti sociálnopatologických javov za veľmi efektívne.³ O. Matoušek konštatuje, že najdôležitejší je výber cieľovej skupiny. Bez jasne definovanej cieľovej skupiny nie je prevencia prínosná. Chybou podľa autora je, že väčšina škôl sa orientuje iba na rizikové skupiny žiakov a prevenciu prostredníctvom poskytovania informácií, tzv. prezenčnou formou bez možnosti aktívneho zapájania žiakov pri organizovaní podujatí zameraných na prevenciu.⁴ Besedy, prednášky alebo rôzne kurzy môžu byť zamerané napríklad na nácvik sociálnych zručností, komunikačných zručností, schopnosti riešiť vzniknuté konflikty, ale aj na vzdelávanie v oblasti práv občana. Cieľom príspevku nie je objasňovať princípy rovesníckej mediácie ani podrobne oboznámiť s programom peer mediácie, ale poukázať na možnosti jej efektívneho začlenenia do škôl.

Súčasne rozpracované programy rovesníckej mediácie poskytujú „návod“ ako zaviesť peer program do škôl. J. Martinková považuje vytvoriť za vhodné pred zavedením rovesníckej

² BIELESZOVÁ, D. *Rovesnícka mediácia*. Bratislava : IURA EDITION. 2013, s. 11.

³ IHNACIK, J. *Koordinátor prevencie závislosti a sociálno-patologických javov*. Bratislava : 2013, s 10 – 11. [online]. Dostupné na : < http://www.mpc-edu.sk/library/files/ihnacik_koordinator_web.pdf >

⁴ MATOUŠEK, O. – MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvencia*. Praha : Portál, 2011, s. 264.

mediácie školský parlament, prostredníctvom ktorého žiaci aktívne spolupracujú s pedagógmi pri utváraní a realizovaní spoločných činností.⁵ Na niektorých školách úspešne fungujú školské rady, ktoré by mohli takýto školský parlament zastúpiť. Pri organizácii školského roka sa školy a školské zariadenia riadia Pedagogicko-organizačnými pokynmi⁶ vypracovanými a schválenými na príslušný školský rok Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu. POP na školský rok 2015/2016 odporúča viesť žiakov k aktívnej účasti pri kreovaní žiackej školskej rady a podporovať participáciu žiakov i rodičov na tvorbe školského poriadku, pristupovať dôsledne k napĺňaniu výchovy k ľudským právam. Ďalej pre stredné školy POP odporúča podporovať vznik a činnosť žiackych školských rád, ich aktívnu participáciu na organizovaní života školy a na tvorbe a dodržiavaní školského poriadku. Odporúča riaditeľom stredných škôl podporovať vznik a fungovanie žiackych školských rád, ako praktického nástroja učenia sa demokracii.⁷

Ak chceme úspešne zaviesť program rovesníckej mediácie do škôl, je potrebné poznať školskú legislatívu a školskú dokumentáciu z ktorej vychádzajú školy pri tvorbe svojich školských dokumentov. Medzi takúto dokumentáciu patrí aj Školský vzdelávací program, ktorý vychádza zo Štátneho vzdelávacieho programu na tvorbe, ktorého sa podieľa vedenie školy a učiteľia. Zákon č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) zavedením výchovno-vzdelávacích programov umožnil každej škole a školskému zariadeniu vytvoriť si vlastný profil, ktorý ju bude odlišovať od iných. Školy a školské zariadenia vytvárajú pre potreby školy tematicky výchovno-vzdelávací plán na príslušný školský rok.⁸ I. Pavlov definuje Tematický výchovno-vzdelávací plán, učiteľovou akousi individuálnou učebnou osnovou zachytávajúcou učivo jedného ročníka, časovo rozvrhnutou do týždňov pre konkrétnu triedu, resp. ročník na jeden školský rok. Po jeho odporúčaní v metodickom združení, predmetovej komisii a schválení riaditeľom školy sa stáva záväzným dokumentom

⁵ MARTINKOVÁ, J. *Riešenie školských konfliktov mediáciou*. Banská Bystrica : Metodicko pedagogické centrum. 2014, s.17.

⁶ Cieľom POP je usmernenie organizácie školského roka a poskytnutie podstatných informácií a odporúčaní k výchovno-vzdelávaciemu procesu v školách a školských zariadeniach zaradených do siete škôl a školských zariadení. Obsahujú informácie, pokyny, odporúčania, usmernenia pre školy a školské zariadenia, termíny školských prázdnin na tri po sebe nasledujúce školské roky, zoznam všeobecne záväzných právnych predpisov a rezortných predpisov, ktoré vstúpili do platnosti od vydania POP na príslušný školský rok a zoznamy platných koncepcií, stratégií a národných projektov spolufinancovaných z prostriedkov operačných programov.

⁷ Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2015/2016. Bratislava : 2015, s. 23.

⁸ Zákon č. 248/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní. § 5 – 8.

na vyučovanie daného predmetu.⁹ Povinnou súčasťou obsahu vzdelávania sú prierezové témy. Prierezové témy multikultúrna výchova, mediálna výchova, environmentálna výchova, tvorba projektu a prezentačné zručnosti a osobnostný a sociálny rozvoj sú začlenené do vyučovacích predmetov. Priestor pre zaradenie rovesníckej mediácie do vyučovania sa zdá byť vhodným práve prostredníctvom prierezových tém. Každá škola má svoje ciele a poslania, ktoré uvádza vo svojom školskom vzdelávacom pláne. Výsledkom celého procesu výchovy a vzdelávania je rozvoj kľúčových kompetencií žiaka. Ide o komplex vedomostí a znalostí, spôsobilostí a hodnotových postojov, a teda schopností uplatniť svoje vzdelanie v pracovnom, občianskom, rodinnom a osobnom živote. Rovesnícka mediácia rozvíja sociálne a komunikačné zručnosti, rozvíja kritické myslenie žiakov, zvyšuje u žiakov občiansku uvedomelosť, učí žiakov tolerancii, zodpovednosti za riešenie svojich konfliktov, asertívnemu správaniu, aktívnemu počúvaniu a pod. Ďalšou z možností je zavedenie rovesníckej mediácie do škôl v rámci voliteľných predmetov, teda nie ako krátkodobý ale dlhodobý nácvik uvedených sociálnych a komunikačných zručností.

Ako mimoškolskú aktivitu je možné zavádzať rovesnícku mediáciu pre školské zariadenia. Medzi **školské výchovno-vzdelávacie zariadenia** podľa § 113 školského zákona patrí

- školský klub detí,
- centrum voľného času,
- školský internát,
- školské hospodárstvo a
- stredisko odbornej praxe.

Skôr ako sa škola rozhodne zaviesť rovesnícku mediáciu do svojich učebných osnov alebo ako mimoškolskú aktivitu do školských zariadení je potrebné odpovedať si na niekoľko zásadných otázok.

- Aká je celková klíma školy?
- Aká je klíma triedy v ktorej sa má realizovať program peer mediácie?
- Aký je cieľ zavedenia peer mediácie, čo jej zavedením chceme dosiahnuť?

⁹ PAVLOV, I. In FRYKOVÁ, E. *Tvorba tematických výchovno-vzdelávacích plánov pre bilológiu v rámci školského vzdelávacieho programu*. Bratislava : 2012, s. 9. [online].

Dostupné na : < http://www.mpc-edu.sk/library/files/e_frykov_tvorba_tvvp_pre_biol_giu_v_r_mci_kv.pdf>

- V akom rozsahu chcem realizovať peer mediáciu (krátkodobý alebo dlhodobý výcvik) ?
- Aká je cieľová skupina (riziková skupina žiakov, žiaci so špeciálnymi potrebami, celá populácia triedy)?
- Chcem realizovať peer projekt ako prevenčný projekt primárnej prevencie na zlepšenie klímy v škole, triede alebo naučiť žiakov sociálnym a komunikačným zručnostiam, kritickému mysleniu, asertivite, tolerancii a rešpektu...?

Je oveľa viac otázok, ktoré je potrebné si položiť pred tým, ako začneme s realizáciou školskej a rovesníckej mediácie, no s istotou môžeme tvrdiť, že by mal byť vytvorený tak, aby spĺňal špeciálne potreby školy.

Školský mediátor

Stať sa školským mediátorom pri súčasnej legislatívnej úprave nie je až také ťažké. Pedagogický a odborný zamestnanci školských zariadení majú možnosť sústavne sa vzdelávať, získavať, obnovovať, zdokonaľovať, rozširovať a dopĺňať svoje profesijne kompetencie potrebné na výkon svojej pedagogickej praxe a odbornej činnosti v rámci kontinuálneho vzdelávania ako súčasť celoživotného vzdelávania. Za akreditované programy Ministerstva školstva, ktoré ponúkajú špecializačné vzdelávanie na získanie profesijných kompetencií potrebných na výkon špecializovaných činností získavajú pedagogický a odborný zamestnanci kredity. Akreditáciu programov kontinuálneho vzdelávania, výkon činnosti poskytovateľov kontinuálneho vzdelávania a získavanie kreditov za absolvované druhy kontinuálneho vzdelávania, sebvzdelávania a tvorivé aktivity pedagogického zamestnanca a odborného zamestnanca a evidovanie kreditov upravuje zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch. Otázkou zostáva, či takto vyškolený školský mediátor je schopný zabezpečiť mediáciu v školskom prostredí. Či je dostatočne pripravený na jednanie s rodičmi, kolegami, vedením školy a riešiť zmierlivo konflikty medzi žiakmi bez autoritatívneho prístupu, na ktorý je oprávnený.

Od socializačného pôsobenia školy sa dnes očakáva viac, ako je reálne. Súčasný nastavený systém kladie vysoké nároky na učiteľov, ktorí pri návale povinnosti súvisiacich so vzdelávaním žiakov ako aj sebvzdelávaním, nemajú priestor na výchovne aspekty vo svojej práci. O. Matoušek uvádza, že ochota detí prijímať poznatky je závislá na postoji

dieťať a k tomu, kto ich poskytuje. Neoblúbený učiteľ nemá nádej odovzdať deťom poznatky ovplyvňujúce ich správanie v mimoškolskom prostredí.¹⁰

Hlavnými realizátormi primárnej prevencie v školskom prostredí sú v zmysle ustanovenia § 130 Zákona č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, centra špeciálno-pedagogického poradenstva a ďalšie zložky výchovného systému a prevencie. Patria sem výchovný poradca, školský psychológ, školský špeciálny pedagóg, liečebný pedagóg, sociálny pedagóg a koordinátor prevencie. Činnosť aktérov prevencie a ich kompetencie bližšie špecifikuje Zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch.

Z vlastných prieskumov vyplýva, že najčastejšie na školách hlavným aktérom prevencie sociálnopatologických javov je koordinátor prevencie alebo výchovný poradca. Koordinátorom prevencie je pedagogický zamestnanec, ktorého poverí riaditeľ školy na jeden školský rok, na základe jeho osobnostných predpokladov a odborných spôsobilosti, vypracovaním plánu preventívnych aktivít a koordináciu týchto aktivít v spolupráci s pracovníkmi poradenských inštitúcií. Koordinátor prevencie nie je profesionál, nevykonáva túto činnosť ako výkon svojej profesie. J. Ihnacik uvádza, že schopnosť priameho vedenia či facilitácie, zvládnutie metód, postupov a procesov prevencie, prejavov intolerancie a xenofóbie voči iným, či už sociálnym, kultúrnym, športovým, náboženským skupinám umožní koordinátorovi prevencie učiť tolerancii prijatia, ale aj prirodzeného, nie agresívneho odmietnutia.¹¹

Činnosť výchovného poradcu u nás upravuje Zákon č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní v ustanovení § 134. Úloha výchovného poradcu je podľa tohto ustanovenia vymedzená ako poradenstvo pri osobnostných, vzdelávacích, profesionálnych a sociálnych potrebách detí a kariérového poradenstva. Výchovný poradca vykonáva svoju činnosť v školách. V rámci primárnej prevencie sociálnopatologických javov úzko spolupracuje so školským psychológom, školským špeciálnym pedagógom a odbornými zamestnancami poradenských zariadení. J. Blažeková vidí významnú úlohu výchovných poradcov, ako koordinátorov a metodikov pri preventívnej činnosti školy najmä pri realizácii aktívnych záujmových činností jednotlivcov a skupín.¹²

¹⁰ MATOUŠEK, O. – MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvencia*. Praha : Portál, 2011, s. 264.

¹¹ Porovnaj. IHNACIK, J.: *Koordinátor prevencie závislosti a sociálno-patologických javov*.: Bratislava. 2013. s. 10-11. [online]. Dostupné na: < http://www.mpc-edu.sk/library/files/ihnacik_koordinator_web.pdf >.

¹² BLAŽEKOVÁ, J. : *Nezabúdajme na výchovných poradcov!*. In *Pán učiteľ*, roč. 3, 2008, č. 1, s. 13. [online]. Dostupné na: < http://vporadenstvo.szm.com/11_rozhovor/11_rozhovor_zverejnene.pdf >.

Súhlasím s J. Hroncovou, ktorá uvádza, že pokiaľ ide o koordinátorov prevencie ide o presúvanie zodpovednosti školy za prevenciu, a že bez požadovaného odborného vzdelania v oblasti prevencie a finančnej motivácie ide iba o formálne, nie skutočné riešenie problému.¹³ Profesionálom na úseku primárnej a sekundárnej prevencie by pri vhodne vytvorených podmienkach mohol byť aj školský mediátor. Nato, aby školský mediátor mohol vykonávať odborné činnosti v rámci prevencie, poskytovať poradenstvo žiakom, ich zákonným zástupcom a pedagogickým zamestnancom škôl a školských zariadení a pomáhal riešiť vzniknuté konflikty v školskom prostredí, je potrebné zdefinovať kľúčové kompetencie pre výkon činnosti školského mediátora. Profesia mediátora je zaradená medzi pomáhajúce profesie. Ako uvádza I. Emmerová „pomáhajúce profesie – helping professions, predstavujú pomerne široký súbor rôznych techník, ktoré sa vyznačujú bezprostrednou prácou s ľuďmi, tak v oblasti sociálnej ako výchovno-vzdelávacej i zdravotníckej, sú však viac poslaním ako rutinnou prácou. Pojem pomáhajúca profesia zahŕňa oblasť odbornej práce s ľuďmi, ktorá je založená na interpersonálnom vzťahu, ktorého podstatnou funkciou je pomoc jednotlivcovi alebo skupine pri riešení rôznych problémových situácií.“¹⁴

Špecializácia školského mediátora

Profesia mediátora je legislatívne upravená v zákone č. 420/2004 Z.z. o mediácii, ktorý definuje mediátora ako fyzickú osobu, ktorá má ukončené vysokoškolské vzdelanie najmenej II. stupňa, úspešne absolvoval odbornú prípravu mediátora, je bezúhonný a spôsobilý na právne úkony v plnom rozsahu. Pomáhajúca profesia si však vyžaduje oveľa viac, ako legislatívne vymedzené kvalifikačné požiadavky na osobnosť mediátora a to najmä vtedy, ak mediátor pracuje s deťmi v školskom alebo mimoškolskom prostredí. Na možný príchod cudzincov do našich škôl je potrebné pripraviť aj profesionálov, ktorí budú prichádzať s ľuďmi z iných kultúr do styku. Do popredia výrazne vystupuje potreba prijímať normy, univerzálne legitímne pravidlá a postupy záväzne pre celú spoločnosť, ktoré budú akceptovateľné pre praktický život v interkultúrnej spoločnosti. Preto okrem klasifikačných

¹³ HRONCOVÁ, J.: Participácia sociálnych pedagógov na prevencii kriminality v školách. In *Sociálna prevencia - Prevencia kriminality.*, roč. 7, 2012, č. 1, s. 19. [online].

Dostupné na: < <http://www.infodrogy.sk/indexAction.cfm?module=Library&action=GetFile&DocumentID=982>>

¹⁴ EMMEROVÁ, I. In. HRONCOVÁ, J., EMMEROVÁ, I., KROPÁČOVÁ, K.: *Preventívna sociálno-výchovná činnosť v škole. (Metodická príručka pre sociálnych pedagógov a koordinátorov prevencie)*. Banská Bystrica : 2013, s. 21.

požiadaviek na výkon mediátora je potrebné zadefinovať aj profesijne kompetencie potrebné pre výkon odborných činností v rôznych oblastiach mediácie.

Za najzákladnejšiu požiadavku považujem vytvoriť špecializáciu mediátorov zameranú na jednotlivé aplikačné oblasti mediácie.

- Školský mediátor
- Mediátor v rodinnej mediácii
- Mediátor v obchodnoprávných sporoch
- Mediátor v pracovnoprávných sporoch
- Mediátor v interkultúrnej mediácii
- Mediátor v susedských sporoch

Špecializovaný výcvik kladie dôraz na rôzne druhy konfliktov a reaguje na odlišné potreby mediátora a účastníkov mediácie v rámci mediačného procesu jednotlivých sporov. Základom profesionalizácie je teda vzdelávanie školského mediátora v špecializovaných programoch tak, aby dokázal reflektovať potreby účastníkov školskej mediácie.

Osobnostné predpoklady a profesijne kompetencie školského mediátora

Ak uvažujeme o možnosti, žeby v školskom prostredí mediátor pôsobil ako odborný zamestnanec školy, je potrebné zmieniť sa o profesijných kompetenciách školského mediátora. Základným predpokladom, aby sa sociálnopatologické javy v školskom prostredí vyskytovali čo najmenej je **tolerancia**, ktorá zabezpečí bezkonfliktné spolužitie rôznych subkultúr. A. Remišová chápe toleranciu ako súhlas s inakosťou, znášanlivosť inakosti. Učenie tolerancie by sa malo stať súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu, keďže je nevyhnutnou podmienkou racionálneho riešenia problémov, ktoré vyplývajú z odlišnosti, či už osobnostných, náboženských, sociálnych a pod¹⁵. Znamená to ovládať nenásilnú komunikáciu, používať racionálne argumenty a rešpektovať v plnej miere integritu osobnosti. Školský mediátor by mal mať svoju prácu rád, byť zdravý tak fyzicky ako aj psychický, aby nebol vyhorený. Mediátor pracujúci v prevenčných programoch musí byť presvedčený o správnosti a účinnosti prevencie. Vnímať prácu školského mediátora ako poslanie, nie ako podnikateľskú činnosť za účelom dosiahnutia finančného zisku. Byť prirodzenou autoritou a vzorom pre ostatných. Zdvorilosť, úcta a rešpekt, spoľahlivosť a empatia by mali byť samozrejmom výbavou osobnosti mediátora. Dobrý školský mediátor by mal mať schopnosť porozumieť vzniku konfliktu, identifikovať súvislosti, indukívne myslieť a deduktívne konať,

¹⁵ REMIŠOVÁ, A. In ONDREJKOVIČ, P.: *Sociálna patológia*. Bratislava : 2009, s. 403.

vedieť posudzovať javy v príčinnej súvislosti. Základom je schopnosť komunikovať a pri komunikácii vnímať vývinové zvláštnosti jednotlivca a najmä detí, t.j. poznať ontogenézu. Schopnosť motivovať jednotlivca, ale i skupinu ku spolupráci, vedieť viesť rôzne tímy. Mal by mať predpoklady pre osobnostný rast a sebavzdelávanie. Ovládať teoretické znalosti zo psychológie, pedagogiky, didaktiky, mediácie, školskej legislatívy a aspoň základne znalosti z oblasti práva. Ovládať metódy a mediačné techniky na dosiahnutie cieľa. Špeciálne v školskej mediácii je potrebné, aby mediátor mal lektorské schopnosti a pedagogické skúsenosti.

Ak by sme to stručne zhrnuli, tak školský mediátor by mal disponovať súhrnom najmenej všetkých týchto spôsobilosti a zručnosti – profesijné kompetencie, čo vytvára predpoklad k tomu, aby sa stal odborníkom, ktorý facilituje do procesov socializácie detí a dospelých, zameraný na prevenciu sociálnopatologických javov v školskom prostredí. Tak by sa mohol stať jedným z hlavných aktérov prevencie v zmysle ustanovenia § 130 Zákona č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní.

Záver

Nie len súčasný stav v Európe, ktorý súvisí s utečeneckou krízou, ale stále viac narastajúce prejavy radikalizmu, extrémizmu, intolerancie, xenofóbie, ktoré vedú k predsudkom, stereotypov a tým k nárastu kriminality, delikvencie a iných sociálnopatologických javov nás vedú stále viac k hľadaniu spôsobu, ako predchádzať týmto javom a fenoménom dnešnej doby. Škola, ako miesto kde deti trávajú väčšiu časť svojho dňa, kde dochádza k významnej socializácii dieťaťa, formovaniu jeho názorov, návykov, postoj by mala poskytovať žiakom zmysluplné využívanie voľného času, oporu a v neposlednom rade aj ochranu pred negatívnymi vplyvmi spoločnosti, ktoré ich môžu ohrozovať alebo už ohrozujú. Trúfam si povedať, že významne miesto v prevencii kriminality majú rovesnícke programy tzv. peer programy, ktoré učia deti a mládež lepšie pochopiť osobnosť spolužiakov, ukážu im rozdielnosť názorov, eliminujú predsudky a stereotypy. Mediácia má svoje využitie v škole napríklad pri problematike spojennej so šikanovaním, záškoláctvom, pri konfliktoch s učiteľmi, ale aj v súvislosti s riešením štrukturálnych vzťahov či narušených vzťahov medzi rodičmi a školou.

Ako prvé je potrebné celoplošne zmerať klímu škôl, t.j. celkovú kvalitu prostredia školy, aby sme zistili aké sú potreby konkrétnej školy v ktorej chceme realizovať školskú mediáciu. Ak by sme chceli preniesť mediáciu do škôl, aby plnila úlohu aj na úseku primárnej a sekundárnej prevencie sociálnopatologických javov, bude potrebné podrobne vypracovať

jednotný program školskej mediácie v spolupráci s krajskými koordinátormi pre prevenciu kriminality, ktorí pôsobia v Obvodných úradoch v sídle kraja. Kvalitne vypracovaný program pre potreby konkrétnej školy je vhodné odporúčať prostredníctvom pedagogicko-organizačných pokynov pre školy na príslušný školský rok, nakoľko tento dokument je pre školy záväzný. Ďalej je potrebné vytvoriť špecializované vzdelávanie mediátorov, ktorí by boli oprávnení realizovať tento projekt na školách. Školský mediátor by mal spĺňať určité osobnostné a profesijné kompetencie pre prácu so školskou komunitou. Tak sa môže školský mediátor stať odborníkom v zmysle ustanovenia § 130 Zákona č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní a vykonávať primárnu a sekundárnu prevenciu na školách.

Neistota ako najzákladnejší sprievodný jav pri interakcii s inými kultúrami nás núti vytvárať hranice medzi nami a cudzincami. Súhlasím s Z. Baumanom, ktorý ku problematike kultúr uvádza, že práve naša schopnosť konfrontovať sa s inými kultúrami nás vedie k prejavom xenofóbie. Pri vnímaní odlišných kultúr, ktoré považujeme buď za barbarské alebo necivilizované, alebo práve naopak za príliš životaschopné sa cítime ohrozený, a tak sa snažíme diferencovať rozdiely a vytyčovať hranice medzi rôznymi kultúrami.¹⁶

Keď sa stretne skupina s dostatočnou diverzitou, ktorá je ochotná spolupracovať a sleduje jeden cieľ, ktorý súvisí s kvalitou budúcich vzťahov, bude aj spoločnosť mediáciu vnímať ako súčasť systému. Zavádzanie nových alternatívnych prístupov v riešení konfliktov v súčasnej spoločnosti, ale aj v školách je dlhodobý proces a vyžaduje si väčšiu podporu tak zo strany učiteľov, samosprávy, ako aj celej spoločnosti. V súvislosti s nárastom interkultúrneho napätia je potrebné pomenovať a riešiť sociálne konflikty a prejavy xenofóbie. Čím viac ľudí bude mať zručnosti v riešení konfliktov, tým je väčšia pravdepodobnosť, že sa budú riešiť efektívnejšie. Školská a rovesnícka mediáciu sú ukázkami toho ako sa to dá. Investíciou do našich detí si zabezpečíme lepšiu, tolerantnejšiu a menej konfliktnú spoločnosť v budúcnosti. Skúsme sa pri hľadaní možností zaviesť mediáciu do škôl, ako súčasť školského vzdelávacieho programu zachovať ako mediátori v zmysle pomáhajúcej profesie a nie ako mediátori – podnikatelia. Jednotný postup pri zavádzaní mediácie do škôl udrží vysokú profesionálnu úroveň mediácie

¹⁶ Pozri. BAUMAN, Z. In ONDREJKOVIČ, P.: *Sociálna patológia*. Bratislava : 2009, s. 399.

Zoznam bibliografických odkazov

BEDNAŘÍK, A. Riešenie konfliktov. Príručka pre pedagógov a pracovníkov s mládežou. Centrum prevencie a riešenia konfliktov. Partners for Democratic Change Slovakia. Bratislava. 2000. ISBN: 80-968095-4-7.

BIELESZOVÁ, D. Rovesnícka mediácia. Bratislava : Iura Edition, 2013, 98 s. ISBN 978-80-8078-587-1.

BLAŽEKOVÁ, J. Nezabúdajme na výchovných poradcov!. In Pán učiteľ, roč. 3, 2008, č. 1. ISSN 1336 – 7161.

FRYKOVÁ, E. Tvorba výchovno-vzdelávacích plánov pre biológiu v rámci vzdelávacích školských programov. Bratislava : Metodicko pedagogické centrum, 2012, 56 s. ISBN 978-80-8052-440-1.

HRONCOVÁ, J. Participácia sociálnych pedagógov na prevencii kriminality v školách. In Sociálna prevencia – Prevencia kriminality, roč. 7, 2012, č. 1. ISSN 1336 – 9679.

HRONCOVÁ, J., EMMEROVÁ, I., KROPÁČOVÁ, K. Preventívna sociálno-výchovná činnosť v škole, Metodická príručka pre sociálnych pedagógov a koordinátorov prevencie. Banská Bystrica : PF UMB, 2013. 346 s. ISBN 978-80-557-0596-5.

IHNACIK, J. Koordinátor prevencie závislosti a sociálno-patologických javov. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2013. 58 s. ISBN 978-80-8052-509-5.

MATOUŠEK, O. – MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3. Vydanie. Praha : Portál, 2011. 344 s. ISBN 978–80-7367-825-8.

MARTINKOVÁ, J. Riešenie školských konfliktov mediáciou. Bratislava : Metodicko–pedagogické centrum, 2014, 34 s. ISBN neuvedené.

ONDREJKOVIČ, P. *Sociálna patológia*. 3. Vydanie. Bratislava : VEDA, 2009. 580 s. ISBN 978-80-224-1074-8.

Zákon č. 420/2004 Z. z. o mediácii a o doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 317/2009 Z.z. o pedagogických a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 596/2003 Z.z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 583/2008 Z.z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a o doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Pedagogicko-organizačné pokyny na šk.rok 2015/2016. Bratislava : MŠSR, 2015, 45 s. [online]. Dostupné na :

<http://www.minedu.sk/> .

Kontakt

Dagmar Tragalová, JUDr.

MEDIAČNÉ CENTRUM POPRAD

Okružná 761/25, 058 01 Poprad

escapes@escapes.sk , mcpoprad@mcpoprad.sk

Odborný profil autora

Autorka vyštudovala Právnickú fakultu UK v Bratislave a Právnickú fakultu UMB v Banskej Bystrici, kde získala titul JUDr. Má ukončené doplnkové pedagogické minimum pre didaktiku právnych predmetov, organizované Centrom pre celoživotné vzdelávanie UMB v Banskej Bystrici. Od roku 2013 sa aktívne venuje mediácii ako mediátorka. V mediácii absolvovala špecializáciu v rodinnoprávnych sporov na Slovensku a v Čechách. V roku 2014 založila MEDIAČNÉ CENTRUM POPRAD, ktorého je riaditeľkou. Mediačné centrum má zriadenú svoju pobočku v Košiciach. Zároveň je autorka lektorkou akreditovaných vzdelávacích programov MV SR a MŠ SR. Pri realizácii odborného vzdelávania mediátorov spolupracuje s OZ Spoločnosť pre vzdelávanie a osobnostný rozvoj a Akadémiou vzdelávania a mediačného poradenstva n.o. Od roku 2012 vykonáva lektorskú činnosť v spoločnosti Securitas, s.r.o., kde vyučuje Základy právneho poriadku a Ústavne právo.